MACBETH,

JARL SIWARD OG DUNDEE.

ET BIDRAG TIL SKOTLANDS HISTORIE

FRA

SKANDINAVIENS RUNE-FUND.

AF

PROFESSOR GEORGE STEPHENS.

PRIS 1 KRONE.

H. H. J. LYNGE;
8 HELLIGGEISTSTRÆDE, KJØBENHAVN.

1876.

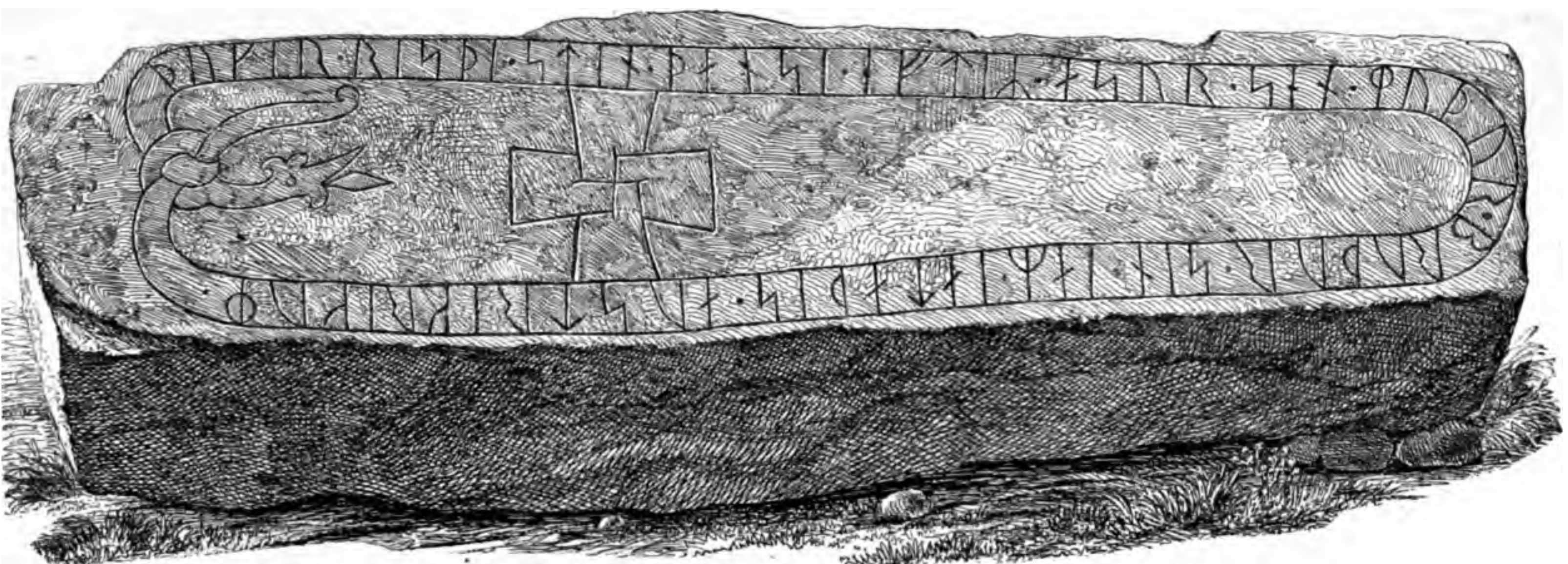
MACBETH.

JARL SIWARD OG DUNDEE.

RUNE-MINDESMÆRKE VED HÖGBY,

I GÖSTRING HERRED, OSTGÖTLAND, SVERIGE.

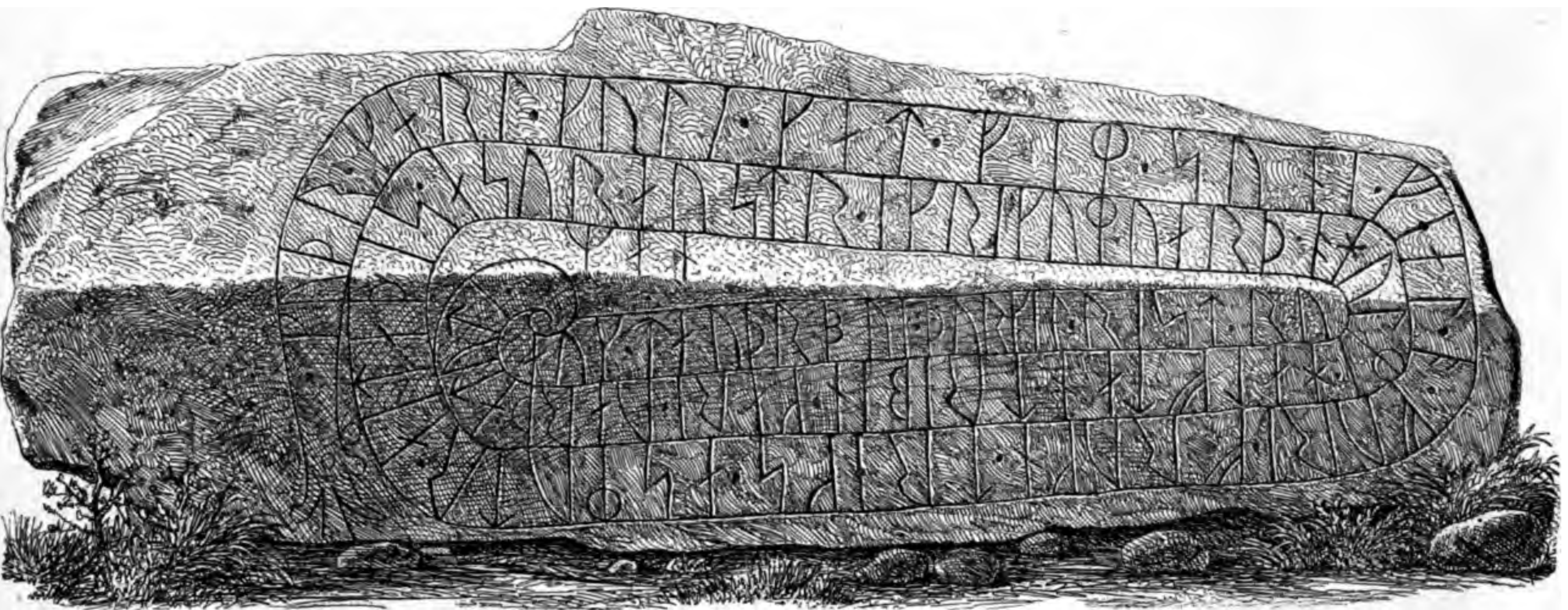
SOM DEN NU LIGGER.

FØRSTE SIDE.

Tegnet efter blokken af Artist C. F. Lindberg, Stockholm. — Chemityperet af Prof. J. M. Petersen, Kjøbenhavn.

HÖGBY STENEN.

Granit. Henved 11½ fod lang og 2 fod bred.

SOM DEN NU LIGGER.

ANDEN OG TREDIE SIDE.

Tegnet efter blokken af Artist C. F. Lindberg, Stockholm. — Chemityperet af Prof. J. M. Petersen, Kjøbenhavn.

MACBETH,

JARL SIWARD OG DUNDEE.

ET BIDRAG TIL SKOTLANDS HISTORIE

FRA

SKANDINAVIENS RUNE-FUND.

AF

PROFESSOR **GEORGE STEPHENS.**

H. H. J. LYNGE;
8 HELLIGGEISTSTRÆDE, KJØBENHAVN.
1876.

THIELES BOGTRYKKERI.

TIL

JOHN HILL BURTON,

Kongelig Historiograf for Skotland;

MED MANGE HILSENER

LANGT BORTE FRA.

Macbeth shall never vanquish'd be until
Great Birnam wood to high Dunsinane hill
Shall come against him.

W. Shakespear. Macbeth, Act 4, Sc. 1.

What I am truly,
Is thine and my poor country's to command:
Whither indeed, before thy here-approach,
Old Siward, with ten thousand warlike men,
Already at a point, was setting forth.

Id. Act 4, Sc. 3.

SKOTLANDS ÆLDRE HISTORIE.

Få lande have været saa uheldige som Skotland med hensyn til deres ældre historie og literatur. Dets årbøger og mindesmærker ere så beklageligt forsvundne eller ere blevne så skånselløst ødelagte, at dets »frasagn om henrundne tider« under de første tusinde år efter Kristus ere som en fin tråd, der tidt sammenfiltres og ofte er reven over. Mange af de simpleste ting ere aldeles ubekjendte for os.

Heraf kommer nu både de tåbelige æventyr som fylde Skotlands ældre krøniker, og de vanskeligheder vi have ved at finde vei imellem tvivlsomme berettelser og fantastiske slutninger, idet ikkun hist og her vor trætte fod kan hvile på en nogenlunde fast kjendsgjerning. Derfor attrå vi alle så meget held til at opsanke nogle spredte gode levninger, som kunne tjene til at gjenopbygge et lille stykke af den brustne bue. Thi på slig måde kunne skyggebillederne måske blive til levende virkeligheder.

MACBETH.

De ere mange, disse skygger, som svæve omkring i de tætte tåger der indhylle fordumstidens Skotland. Men iblandt alle de vilde og skjæbnerige sagn der stå i forbindelse med landets gamle høvdinger, er der ét som vil leve evindelig og kneise urokkeligt som en advarende baun igjennem de skiftende tider. Fuld af liv, harmoni og ånd, således som jordens største skjald har fremstillet den med sit mægtige snille, skal *Legenden om Macbeth* være en lærdom for vore seneste efterkommere, og ligesom den har fortryllet os og bragt os til at gyse, skal den også sætte deres hjerters stærkeste følelser i bevægelse.

Hvorlidet kjende vi dog i virkeligheden til denne sagnenes og bøgernes »Maarmor af Ross«! Og dette lidet er fuldt af de mærkeligste modsigelser. Om vi end bruge hele vor skarpsindighed, kunne vi dog ikke sige for visst om Macbeda var en stor og from fyrste, der kæmpede sig frem til tronen ved midler som hans tid holdt for tilladelige, eller en hjerteløs tyran, en morder, som lyttede til onde ånders fristelser. Enkelte forfattere ere tilmed næsten tilbøjelige til helt at negte hans existens. Der findes jo end ikke det ringeste mindesmærke fra hans egen tid, som kunde kaste virkeligt lys over hans karakter, ingen samtidig skindbog, ristet sten eller metaltavle, som giver vidnesbyrd vedkommende hans færd. De ældste krøniker der omtale ham ere tørre benrade, eller forholdsvis ikke gamle.

DUNDEE.

Og nu byen Dundee, »*Bonny Dundee*«, som Skotterne sige, hvad kjende vi vel til den? Kjendsgjerningerne synes at vise, at det må være en meget gammel stad, der formedelst sin gode havn og sin ypperlige beliggenhed ved Frith of Tay, på Forfarshires søndre grændse, i fordums dage har været både stærk og folkerig. Den var også alt forinden året 1300 så betydelig, at den beleiredes to gange af Edward I i de første år af hans krig imod Wallace og Bruce (1295—1308), og denne konge siges at have borttaget og ødelagt alle dens gamle dokumenter. Men dog er det den gængse mening, at byen er bleven grundlagt af David, Jarl af Huntingdon, Skotlands konges — Wilhelm Løves — yndlings-broder, på et stykke land, som kongen havde givet ham ved hans lykkelige hjemkomst fra det tredje Korstog, hvilket jo ikke vilde give den nogen høiere alder end omtrent fra 1160[1]).

Og dersom *Sagnet* ikke hjelper os med at bestemme Dundees alder, kan byens *Navn* ei heller gjøre det. Dens første benævnelse siges at have været det Gæliske ord *Alec* eller *Ail-lec* (det behagelige sted), som blev Latiniseret til *Alectum*. Men en småby, grundlagt af en Normannisk Baron

---

[1]) Et brev med forespørgsler til den lærde oldgransker Joseph Anderson, Direkteur ved Museet i Edinburgh, har skaffet mig følgende svar: »Jeg kan ikke finde Dundee (eller Dundé, som det dengang skreves) tidligere end i Malcolm the Maiden's regeringstid (1153—1165). Men det skulde ikke undre mig dersom Dundé fandtes omtalt meget tidligere; thi det må længe forinden have været en anselig by.«

så sent som omkring år 1160 vilde neppe været kjendt under en Gælisk benævnelse. Endvidere kaldtes stedet i gamle dage *Taodunum* (Tay-flodens høj), og *Donde*, *Dundi*, *Dondie*, som den moderne gjetning tilhobe forklarer ved det Latinske *Donum Dei*, og siges dette (*Guds gave*) dernæst at betyde *Gaven til Gud*, hvilket forklares af, at Jarl David skal have givet sin by dette navn fordi han var kommen lykkelig i land efter farerne på havet, samt fordi han havde fået jordstykket af sin broder som et takkeoffer til Gud, og strax havde udvidet det Kapel, som allerede havde stået der i forveien. Vi oplyses ikke om, hvorfor Kapellet var blevet bygget eller til hvem det var indviet. Dersom der var et Kapel, var der vistnok også folk til at benytte det, og så få vi allerede en kjøbstad eller idetmindste et fiskerleie. Men alle disse ting ere så urimelige, at de blot knnne få os til at smile.

Naturligvis vilde hele denne tale om Jarl David strax falde bort, dersom vi kunde finde navnet *Dundee* i almindelig brug længe inden han blev fød. Men så godt som alle skindbøger og dokumenter er jo som blæste bort, og af ingenting kommer der ingenting.

RUNE-MINDESMÆRKER.

Jeg har så tidt udpeget den overordenlige værdi af vore Nordiske Runemærker, hvoraf så mange endnu ere til i England og Skandinavien, og som ikke alene fremvise vort Skando-Gotiske tungemål på ting meget ældre end vore ældste håndskrifter, men endogså sommetider ere *ligefrem* historiske i dette begrebs énsidige moderne mening, — eller som idetmindste nævne Stedsnavne i underlige ældgamle former.

Jeg har alt været så heldig at kunne identificere og udgive følgende historiske rune-minder: en Runisk Guldbrakteat (slagen i Sverige) og en Runisk Guld-triens (slagen i England), begge fra omtrent A. D. 500—550, tilhørende den ANWULF-familie, som tilkæmpede sig et »rige« i England i første halvdel af 6te århundrede[1]); — gravstenen over VIRI-THUF, høvding for den Nordiske Vikinge-garde på Creta omkring år 1000[2]); — fire stene til minde om befalings-

[1]) »En Svensk Historisk Run-Brakteat«, i Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift, No. 7, Stockholm 1875, 8vo, ss. 47—64.

[2]) Ny Illustrerad Tidning, Stockholm 10de April 1869.

mænd, der tjente under KNUD DEN STORE i England imellem 1014—1036[1]); — gravmindet over THORE, Biskop af Ribe fra 1114 til 1134[2]); — mindesmærket over den storættede Danske mand ASTRAD, som 1103 ledsagede sin konge, Erik Eiegod, til Constantinopel og Cypern, og døde 1122 på et »helligt Korstog« til en endnu hedensk Svensk provinds[3]); — og har kunnet bevise, at den JOHANNES A FINE, som omkring år 1550 udhuggede den prægtige runesten ved Lye på øen Gotland, er den selvsamme begavede konstner og smed, som har efterladt sig så mange dekorerede Håndklokker med indskrift og årstal på; af disse Klokker findes der én i min egen samling og én i Society of Antiquaries' Museum i London, foruden et par i Museet i Kjøbenhavn[4]).

Og med hensyn til de stene, som omtale gamle Stedsnavne, har jeg — for at indskrænke mig alene til England — udtydet en rune-blok fra første halvdel af det 11te århundrede, som taler om LONDON[5]); — og en, ligeledes fra 11te århundrede, som nævner byen BATH[6]). En mængde Skandinaviske runestene, hvoraf nogle ere hedenske og af stor ælde, forkynde, at den afdøde er omkommen i ENGLAND i det hele, uden at nævne på hvilket sted. Men alle disse mærkelige bidrag til Englands historie, som også formedelst de Personsnavne de indeholde til hvilkensomhelst tid kunne blive meget værdifulde, burde omhyggeligen aftegnes og oversættes. Det vilde være en meget gavnlig ting, hvis f. ex. Englands Parlaments-Kommissair (the Master of the Rolls) vilde give en eller anden lærd det hverv at udgive disse levninger under hans egen beskyttelse. Udgifterne og uleiligheden kan ingen privat-mand udholde uden officiel hjelp.

1) On Scandinavian Runic Stones which speak of Knut the Great. Archæologia. London, 1870, 4to. Vol. 43, ss. 97—117.

2) Illustreret Tidende, Kjøbenhavn, 1ste September 1867; Runic Hall, Kjøbenhavn 1868, s. 14; Rune-Hallen, Kjøbenh. 1868, s. 14.

3) »Den Danske Høvding Astrad«, i Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed. 8vo. Kjøbenhavn 1875, ss. 351—373.

4) Old-Northern Runic Monuments of Scandinavia and England. Vol. 2, folio, London and Kjøbenhavn, 1868, s. 754; Ny Illustrerad Tidning, Stockholm, 7de Marts, 1868.

5) Old-Northern Runic Monuments, s. 820.

6) Old-N. R. Mon. s. 771.

DE ÆLDSTE SKINDBØGER OG MACBETH.

Vor bedste og ældste hjemmel med hensyn til nogle få enkeltheder om Macbeths færd, ere texterne i de Irske Årbøger og i den Old-Engelske Krønike. Det vil være tilstrækkeligt at anføre sidstnævnte i en ordret gjengivelse efter Thorpes udgave og oversættelse:

»M. LIV. I dette år drog Jarl Siward med en stor hær ind i Skotland, og gjorde stort mandslæt på Skotterne, og drev dem på flugt, og kongen undslap. Mange faldt tillige på hans side, endogså hans egen søn.«

»M. LIV. I dette år gik Jarl Siward med en stor hær til Skotland, både med en styrke tillands og en tilvands, og kæmpede mod Skotterne, og drev kong Macbeth på flugt, og fældede alt hvad der var bedst der i landet, og bortførte stort bytte derfra, sligt som ingen før havde opnået. Men hans søn Osbern, og hans søstersøn Siward, og nogle af hans Huskarle og også af kongens bleve fældede der på Syvsoverdagen (Juli 27)«[1]).

JARL SIWARD.

Kong Duncan havde giftet sig med en søster af den mægtige Danske, Jarl Siward, en mand med kæmpe-kræfter både til sjel og legeme, og efter kongens mord flygtede hans to unge sønner, Malcolm og Donalbane, til deres morbroder. Femten år efter Duncans død var tiden kommen for Siward til at røre sig. Han togede nordpå med en vældig styrke, og knuste aldeles Macbeths

[1]) B. Thorpe. The A. S. Chronicle. Vol. 2, London, 1861, p. 155.

»M. LIIII. Her for Siward eorl mid mycclum here into Scotlande. and mycel wæl of Scottum gesloh. and hig aflymde. and se cing ætbærst. eac feoll mycel on his healfe. ægðer ge Densce ge Englisce. and eac his agen sunu.«

»An. M. LIIII. Her ferde Siward eorl mid miclum here on Scotland. ægðer ge mid scyphere and mid landfyrde. and feaht wið Scottas. and aflymde þone kyng Macbeoðen. and ofsloh eall þæt þær betst wæs on þam lande. and lædde þonan micele herehuþe. swilce nan man ær ne begeat. ac his sunu Osbarn and his sweostor sunu Sihward. and of his huscarlum. and eac þæs cynges wurdon þær ofslægene. on þone dæg Septem Dormientium.« Id. Vol. 1. London 1861, p. 322. (Syvsoverdagen er i den Danske Almanak d. 27de Juni, men i hele det Britiske Rige har denne Helgendag altid været ansat til den 27de Juli.)

hær i et stort slag d. 27de Juli 1054. Nederlaget var så forfærdeligt, at alt hvad derpå fulgte var aldeles uundgåeligt. Siward var selv død af sot 1055, men hans tropper og forbundsfæller forfulgte seiren, og Macbeth blev fældet i slaget ved Lumphanan i Aberdeenshire i August eller September 1057.

Jarl Siward, kaldet den Digre (den legemsføre eller modige), var en af disse ædle heltelige skikkelser, som aldrig ville forsvinde fra annalerne. Der kan ei skjelnes nøie imellem sandhed og sagn i hans historie, men vi kjende nok af hans levnetsløb til at kalde ham *den sidste af oldtidens store Jarler,* formedelst hans kæmpestyrke, hans skarpe vid og store visdom, hans sindshøihed og ukuelige halvhedenske foragt for fare og død.

Vi kunne skridt for skridt opfange glimt af ham i de tågede årbøger. Vi skimte hans urolige ungdom, skjønne hans harme ved muligheden af at hans kongelige blod kunde nedværdiges, spore hans vikingefærd til Ørknøerne, hans heldige kamp der med Dragen, hans vandringer i Northumberland, hans møde med Oldingen, der forudsiger hans storhed og giver ham et vidunderligt Banner — »Raven-land-eye« (det land-skræmmende Ravne-mærke) —, hans ankomst til Edward Confessors hof, hans envig med hans landsmand den Danske Jarl Toste på den lille bro nærved London, hans tale til den Engelske konge idet han fremviser Tostes hoved, som han har ført med fra kamppladsen skjult under sin kappe, hans ansættelse som Jarl eller folkekonge i Northumberland, Cumberland og Westmoreland. Vi kunne læse de fragmentariske underretninger om alt dette i de gamle krøniker.

Derpå kommer hans sidste og bedst kjendte bedrift, hans navnkundige og mesterlige marche imod Macbeda. Men imedens han er på dette tog, er det, at misfornøiede gjøre opstand i ryggen på ham og fælde hans søn Osbern. Ved efterretningen herom spørger den uforfærdede soldat: »Fik han sit banesår fortil eller bagtil?« Og da man forsikrer ham om, at sønnen er bleven såret fortil, svarer han: »Jeg kan da være glad, thi så har han fået en død, som er mig og ham selv værdig.«

Sidst omtales heltens sygdom, og, da han føler dødens nærmelse, sender han sit Ravne-banner som gave til vor Frues Kirke i York. Men hans sjel harmes ved tanken om, at legemet skal ligge som en træbul iblandt klagende og læger. »Jeg vil ikke dø som en Ko«, udbryder han, og lader sig løfte op af sengen. Opreist så i sin fulde rustning, med sværdet ved siden og hjelmen på hovedet, den venstre hånd paa skjoldet og knugende sin forgyldte øxe med den høire — skuer den kristne Viking imod Alfaders blå himmel og møder sin sidste fiende som en mand.

MACBETHS NEDERLAG FANDT STED NÆRVED DUNDEE.

Det hvorom alt dreier sig er således det knusende slag i året 1054. Men hvor fandt dette sted? Det var så blodigt, at, som Ulster-annalerne melde, der alene af Englændere faldt 1500 paa valpladsen. Og foruden dem og Skotterne fandtes der jo på begge sider Kelter og Skandinaver i store flokke. Siward selv var Dansk og Jarl over et fylke, der for en stor del var befolket af Skandinaver, mange af dem fra vikinge-tiden. Derfor vare også uden tvivl de fleste af hans hær Skandinaver, tildels fra Northumberland, Skotland og Øerne, og tildels fra Danmark og Sverige. Thi blomsten af disse to landes høibårne ungdom vilde jo flokkes under dens banner, hvis egenskaber vare så glimrende, hvis heltery for så vide om i verden, og hvis rang var så høi formedelst hans nære frændskab med begge rigernes kongehuse.

Men hvor stod da dette blodige og afgjørende slag? Det har ingen af nutidens skribenter kunnet sige. Burton[1]) ytrer medrette: »Nærved det vide omtalte Dunsinane«, — som ligger imellem Dundee og Perth. Professor P. A. Munch[2]) slutter sin bevisførelse således: »Der siges os ikke *hvor*, vi sé kun at det må have været sønderfor Dundee«. — og følgelig ikke langt fra Dunsinane.

Men jeg kan nu bevise, af Latinske årbøger skrevne kun omtrent 100 år efter Siwards og Macbeths tid, at omhandlede slag har fundet sted

VED ELLER NÆRVED DUNDEE.

William af Ramesey siger i sin afhandling »De Comitibus Huntendun. et Northampton[3]):

»Cujus petitioni Comes obtemperans, exercitum congregavit, in subsidium Regis usqve ad *Dunde* progrediens.« *Men Jarlen [SIWARD] lyttede til hans [MALCOLMS] bøn, samlede sin hær og togede frem lige til DUNDEE for at hjelpe kongen.*

---

1) History af Scotland. 2nd ed. Vol. 1, 8vo. Edinburgh 1873, s. 346.

2) Sé denne dygtige, dybt savnede lærdes »Chronica Regvm Manniæ et Insularum. The Chronicle of Man and the Sudreys«. 8vo. Christiania 1860, s. 48, anm.

3) Først udgivet i John Lelands »Itinerary«, Vol. 4, s. 141—8, s. 136—141. Men jeg citerer her efter den omhyggeligen samlede text (Origo et Gesta Sivardi Dani Ducis Northumbriæ ejusqve filii Waldevi Comitis) i Scriptores Rerum Danicarum, fol. Vol. 3, Hafniæ 1774, s. 292. Forfatteren af denne mærkelige gamle krønike formodes at have været Gulielmus Rameseiensis, som døde 1180. Denne Kjøbenhavnske udgave i »Scriptores« er især værdifuld formedelst den lærde Langebeks ypperlige noter.

Steds-angivelsen her er aldeles klar og bestemt, og den må være begrundet på en eller anden velbekjendt lokal-tradition eller hjemmel, og det så meget mere som jeg kjender ingen ældre tilsvarende udsagn, som kunde tænkes opramset i blinde her. Og dette så nøiagtigt angivne sted omtales som i forbigående, eller af en hændelse, i jevne ord, uden at skriveren har taget parti og uden polemiske eller andre videregående formål. Navnet gives desuden på sædvanlig måde, som på en velbekjendt by, der alt længe har været til, og uden så meget som en skygge af et vink om at den først fornylig er bleven »grundlagt« af en eller anden. Selve formen »Dunde« er gammel og befæstet, og har slet ikke noget ved sig som peger på »Donum Dei« eller deslige. Og i ethvert tilfælde siges der ligefrem, at Siward koncentrerede sine tropper ved eller ikke langt fra Dundee, hvornæst forfatteren går videre og fortæller, at Jarlen udførte mange store bedrifter og gjengav den rette Skotske konge hans rige. Men selve slaget omtales *ikke*, så unødvendigt var det sagtens dengang at dvæle ved en begivenhed endnu så velbekjendt, at rimeligvis Skotlands børn hver dag gjentoge den i deres lege.

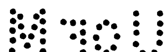
Således findes der da ikke et eneste ord som f. ex. »der hvor Dundee nu ligger«, »Jarl Davids Dundee«, eller lignende. Og fraværelsen af alle slige tillæg er så meget mere overbevisende og afgjørende som William Ramesey skrev disse linier omtrent på selvsamme tid, på hvilken der senere påstodes at Jarl David byggede sin by. Hvorledes kunde han vel have angivet, at et stort slag hundrede år i forveien fandt sted ved en by som han havde sét blive til så længe derefter, uden idetmindste at tilføie et par ord til forklaring?[1]).

EN SVENSK RUNESTEN SAMTIDIG MED SLAGET.

Omtrent midt i det 17de hundredår herskede der i Sverige en stor lyst til at give sig af med Runerne, og et stort antal af landets gamle runestene bleve dengang afbildede, og enten tegnede eller graverede. Iblandt dem var en stor blok, der som bygnings-emne var muret ind i ydermuren af den østlige ende, eller Sakristiet, i den smukke gamle kirke i

HÖGBY, GÖSTRINGS HERRED, ÖST-GÖTLAND, SVERIGE.

[1]) Se, ved slutningen, TILLÆGS-ANMÆRKNINGER OM DUNDEE.

Den synlige del af indskriften var ristet indeni i en aflang ormesnoning, og indenfor dette »snogebånd« havde man dristigen indhugget Korsets tegn. Men denne sammenstilling er jo et af kjendemærkerne på den tidligste Kristendom i Sverige, og for så vidt hjelper den os med at bestemme stenens tidsalder. Gravskriften var med de senere eller Skandinaviske runer, og disses karakter således, at stenen med visshed kunde ansættes til omtrent fra midten af det 11te århundrede. Indskriften blev først læst og udgiven — men ikke foruden feiltagelser — af den utrættelige oldgransker J. Peringskiöld[1]). Men den første afbildning af runerne, et træsnit, udgaves af hædersmanden J. Göransson[2]); gjengivet med Latinske bogstaver står indskriften som no. 1180 i den fortjente Liljegrens velbekjendte Håndbog[3]).

Men i året 1874 blev Högbys smukke gamle af solid kalksten og granit opførte sogne-kirke barbarisk og bogstaveligen »reven ned og sprængt i luften«. Ved denne leilighed fandtes flere runestene, hele eller i stumper og stykker, iblandt de bygnings-emner hvoraf man i sin tid havde opført kirken. Den navnkundige Monolith i Sakristi-muren blev tagen uskadt ud, og til hvermands forundring opdagedes der, at de to af dens tre indadvendte sider ligeledes vare ristede med runer. Mere eller mindre nøiagtige afskrifter af disse nys-opdagede runer begyndte snart at cirkulere, og en af dem kom i mine hænder. Men jeg fandt, at disse Rune-rader bestode af vers med bogstav-rim, og i den ene læste jeg stednavnet

DUNDEE.

Dhrr. Nystrøm, som forestode byggerarbeidet, vare begge to oprigtige venner af Arkæologien, og ved denne leilighed anvendte de hele deres indflydelse til at våge over og frelse alt hvad mærkeligt der fandtes. Således bleve både denne sten og de andre runestene beskyttede, og vel fortjene de derfor den hjerteligste tak af alle intelligente folk trindt om i verden.

De nye runer trykkedes først år 1874 i et nummer af den stedlige avis »Östgöta Korrespondenten«. I året 1875 udgaves der andre afskrifter[4]), men jeg kunde ikke stole på nogen af dem. Derfor henvendte jeg mig i sommeren 1875 til min talentfulde og forekommende ven Dr. Oscar Montelius,

---

[1]) Vita Theoderici, 4to. Stockholmiæ 1699, s. 458.

[2]) Bautil, folio, Stockholm 1750, No. 882.

[3]) Joh. G. Liljegren, Run-Urkunder, 8vo. Stockholm, 1833.

[4]) Östergötlands Fornminnesförenings Tidskrift, 8vo. I. Stockholm 1875. Se s. 66 og 102, afskrifter ved C. F. Nordenskjöld, og s. 121 ved L. Wiede. Ingen af dem giver os nogen tegning af stenen. Denne kan ikke fotograferes i dens nuværende stilling, men dette er også unødvendigt, takket være den Svenske konstners omsorg.

ved Stockholms Museum. Og ved hans venlige hjelp sattes jeg istand til at sikre mig bistanden af den velbekjendte officielle Svenske antiqvariske tegner C. F. Lindberg. Denne trodsede dernæst sent på året — såsom han først på den tid var bleven færdig med andre hverv — hele årstidens umildhed og besværlighed, reiste på min bekostning til Högby, fik blokken reist på rette måde, tog papirsaftryk af de tre sider med runer på, og udførte de fortrinlige og feilfrie tegninger som jeg giver her, Chemityperede af den ypperlige konstner Prof. J. M. Petersen.

Denne rune-støtte er af hård granit, henved 11½ fod lang og omtrent 2 fod bred. Ristningen på siden hvor Korset findes er for største delen på prosa. Men, med undtagelse af rune-risterens formula, er alt hvad der står på de to andre sider på vers med bogstav-rim. Der er to særskilte gravskrifter på stenen, og de ere måske ikke aldeles fra samme tid, skjøndt der ikke kan være mange år imellem dem, og de utvivlsomt ere satte til minde om medlemmer af en og samme familie. ASUR SEN og GULI have sandsynligvis været brødre, og THURGAIR har ladet riste runer til minde om sin onkel, som lå jordet et eller andet sted i det Byzantinske rige. Alle slige enkelte omstændigheder, som ere mørke for os, må have været velbekjendte dengang. Forresten kunne vi jo, heldigvis, ikke klage i dette tilfælde. Alt er vel bevaret, og stavene er klart og godt indristede. Det er et af de smukkeste mindesmærker som vi endnu eie fra den første Kristne periode i Sverige. Lad os nu sé hvad disse døds-runer ville sige os.

FØRSTE SIDE.

ÞUKIR RISÞI STIN ÞANSI EFTI*R* ASUR SEN, MUÞUR-BRUÞUR SIN.

IA*R* IATAÞIS
AUSTR I KRIKUM.

THUKIR (= THURGAIR) REISTE STEN DENNE EFTER (til minde om) ASUR SEN, MODERS-BRODER SIN.

HAN UD-ÅNDEDE (døde)
ØSTER-UDE I de-GRÆSKE (lande).

= *Thurgair reiste denne sten til minde om sin Morbroder Asur Sen.*

Døden greb den gjeve
i Grikland østerude.

ANDEN OG TREDIE SIDE.

KUÞR KARL KULI
KAT FIM SUNI.
FEAL O FURI
FRUKN TREKS ASMUTR; —
AITAÞIS ASUR
AUSTR I KRIKUM; —
VARÞ O HULMI
HALFTAN TRIBIN; —
KARI UARÞ A TUTI; —
AUK TAUÞR BUI.
ÞURKIL RIST RUNAR.

Den-GODE KARL (Bonde, eller Herse) GULI
FIK FEM SØNER.
FALDT PÅ FUR
den-FRÆKNE (djerve) DRENG (kæmpe) ASMUND; —
ud-ÅNDEDE-sit-liv ASUR
ØSTERUDE I GRÆKENLAND; —
VORDEN ER PÅ HOLM (Bornholm)
HALFDAN DRÆBT; —
KARI er-VORDEN-dræbt VED DUNDEE; —.
OG DØD er-BUI.
THURKIL RISTEDE RUNER.

= *Sønner fem*
havde sværd-helten Guli.
Falden på Furland
er Asmund hin frækne; —
endeligt Asur fandt
øster i Grekland; —
Halfdan i hærværk
på Holmen blev fældet; —
ved Dundee dræbtes Kåre; —
men Bue er død.
Disse runer ristedes af Thurkil.

Denne gravsang i runer er som et fotografi i sten af hin tidlige periodes mennesker og sæder, især da i Skandinavien, som først for nylig var bleven Kristnet. Den melder om Jern og Blod, Feide og Hærguing, uendelige

vandringer og æventyr. Den ene søn falder formodentlig på øen Fur[1]) eller Furland i Limfjorden; den anden omkommer etsteds i det Byzantiske rige, hvor han sandsynligvis er i Garnisons-tjeneste. Den tredje finder døden på et hærgnings-togt til Bornholm. Den fjerde segner ved Dundee i Skotland, imedens han kjæmper under Jarl Siward. Ikkun den femte dør rimeligvis hjemme på sit eget leie, og han er måske den gang kun en yngling eller et barn af spæd alder.

Vi komme nu til et emne som er lidt kjedeligt og teknisk; men det kan ikke udelades, da det er fornødent for min bevisførelse. Jeg må i enhver retning anføre klare, trofaste, afgjørende vidnesbyrd; thi jeg vil ikke gjøre noget »folkeligt« på bekostning af led, som ere fuldkomment nødvendige i min bevis-række. — Dog, hvo som ei mægter eller er villig til at følge mig, kan tage mit ord der isteden for, og gå let hen over disse par sider, ikkun løbende dem igjennem med et blik, for at sé hvad de handle om.

HVORLEDES VI BESTEMME RUNESTENENS ALDER.

På den tid da denne sten ristedes, var det *senere* eller simplere og forkortede eller Skandinaviske Alfabet ved at undergå en forandring. Man var ifærd med, efterhånden, at indføre nye stave, istedenfor nogle af dem som havde udgjort en dél af det ældre og rigere eller Old-Nordiske alfabet, men

[1]) I det 11te århundrede var denne navnkundige fjord, der som en kanal forbinder Kattegattet (og på anden hånd Østersøen) med Nordsøen, endnu åben og med let gjennemfart fra begge sider. Og fra Hals østerpå indtil en havn vesterpå imellem det nuværende Agger og Harboøre var der en søvei for handelsmanden og vikingen, for sørøverens enkelte omstreifende drageskibe som for kongernes store flåder. Men snart derefter lukkede voldsomme storme gabet mod vest ved at drive umådelige masser sand og småsten ind deri. I vore dage er det atter bleven åbnet ved andre oprør i havet. Sé med hensyn til værdifulde historiske oplysninger om Limfjorden, især i det 11te århundrede, det fornylig udkomne mesterværk af Prof. J. Japetus Steenstrup »Harald Haardraades Tog til Limfjorden, og Limfjorden i XIte Aarh. med Kort«. 8vo. Kjøbenhavn 1875. — Jeg har sagt foroven »formodentlig« Fur i Limfjorden, ti ingen sikkerhed er mulig. Der fandtes flere steder (mest øer) i vikinge-tiden i Sverige, Norge og Danmark, kallede Fur, men den i Limfjorden var mest bekjendt, såsom liggende på vejen ud og ind til landene i syd og vest og nord.

som nu vare gåede af brug. Iblandt slige udskudte og tabte stave vare E, D og G. Den almindelige måde at gjenindføre dem på var, at sætte en prik eller et sting, som man dengang sagde, midt på I, hvorpå det blev til E; foroven imellem K's arme, for at gjøre det til G; og på T's lige grundstreg, hvornæst det blev til D. Derfor kaldes slige stave gjerne *stungne* eller prikkede runer.

Her på stenen er E således dannet (ᚽ), og vi have det i ordene EFTIR, SEN, FEAL og TREKS.

Men ovennævnte fremgangmåde er ikke bleven anvendt for at danne D og G. Derfor er der kun ét tegn (ᛏ) for T og D, og ét (ᚴ) for K og G, og ikkun sammenhængen formår i ethvert enkelt tilfælde at vise os disse staves betydning eller lydværdi, med hjelp, naturligvis, af sprogets almindelig historie.

Dog have vi ved denne sten en yderligere hjelp; ti, som jeg har sagt og vi alle have sét, vi læse her mange linier i stavrim.

Da man nu altid i Skandinavien har sagt GUÞR og GAT, må vi læse disse ord således på stenen, og ikke KUÞR og KAT. Vi må kun mindes at det gamle G (ᚷ) er kommet af brug, og det nye G (ᚴ) endnu ikke vedtaget, på denne tid og i denne egn.

Tillige må vi vide, at mandsnavnet på stenen KULI må være bleven udtalt GULI, da stavrimet ellers vilde være feil. På denne måde, dersom disse to halvstrofer havde været skrevne med Old-Nordiske eller med Stungne runer, vilde vi haft det almindelige og velbekjendte:

GUÞR KARL GULI

GAT FIM SUNI.

Ligervis med ordet på stenen skrevet TAUÞR, altid udtalt DAUÞR; det vilde være skrevet med D, hvis man havde brugt den Old-Nordiske (ᛞ) eller den stungne (ᛑ) D. Således få vi forvissning om, at TUTI er DUDI, thi ellers vilde stavrimet være borte. Derfor må halvstrofen læses:

KARI UARÞ DUDI; —

AUK DAUÞR BUI.

Men vi må gå videre endnu; vi må udpege den almindelige tilbøielighed i vore ældre tungemål til at udtale N igjennem næsen, samt til at sluge eller helt at udelade det, ligesom det endnu sker i så mange af vore ord og stedlige dialekter. Der siges jo nu på Engelsk MOUTH istedenfor MOUNTH (mund), SOOTH for SANTH (sand) osv., ligesom vi have hundredetals exempler i nutidens Skandinaviske sprog.

Denne tilbøielighed har alt i gamle dage været særdeles stærk til visse tider og i visse dialekter. I de få ord på denne sten have vi ikke færre end 12 udeladelser af N:

ASUR	istedenfor	ANSUR;
IATAÞIS	,,	IANTAÞIS;
I	,,	IN;
O	,,	ON;
TREKS	,,	TRENKS;
ASMUTR	,,	ANSMUNTR;
AITAÞIS	,,	AINTAÞIS;
ASUR	,,	ANSUR;
I	,,	IN;
O	,,	ON;
A	,,	AN;
TUTI	,,	TUNTI.

Men der har aldrig været noget ord til som udtaltes TUTI på Gammelt-Svensk eller i det hele på Gammelt-Skandinavisk. Det vide og føle alle, og de indsé at disse 4 bogstaver dengang måtte udtales DUNDI, med N'et halvt igjennem næsen.

Udtryket IN (eller I) GRIKUM, *i* eller *blandt de Græske* (lande), *i Grækenland*, der findes så tidt på de gamle rune-mindesmærker, betyder det Østromerske, Græske eller Byzantiske eller Constantinopolitanske Rige, hvor et stort Korps Nordboere — Skandinaviske og Engelske krigere, de navnkundige »Øxebærere« — vare ansatte som Kejserens højtlønnede og prægtigt uniformerede udvalgte Livvagt, eller på anden måde i Garnisons-tjeneste.

Endnu en bemærkning. Ordet TREKS (= TRENKS = DRENGS) er et exempel til, foruden de mange andre som jeg alt har sanket, på dette ældgamle, endnu hist og her tøvende nominativ-mærke -S[1], isteden for det senere -R, som det efterhånden svækkedes til, hvornæst selve -R'et omsider faldt aldeles bort. Således siger man jo i det nyere Svenske GUÞ (nu GOD), DRENG, ASMUND, DAUÞ (nu DØD) osv. i nom. sing.

Som yderligere bevis på at den er bleven ristet i overgangs-perioden, fremviser denne sten ved siden af den forsvindende nom. endelse -S i TRENKS exempler på den indkomne og dengang almindelige endelse -R.

---

[1]) I de ældste Old-Nordiske rune-indskrifter, som hidindtil ere blevne fundne — og de nå, forsåvidt som vi kunne bestemme tiden, ned til A. D. 750—800 — finde vi almindeligen, at nominativerne have en vokalisk eller svag endelse, i hvilken kasus, da N er bortfaldet, de gjerne ende på O, U, A, Æ, &c., ligesom det samtidigt var almindeligt i Old-Engelske og alle de andre ældste Skando-Gotiske dialekter. Nogle få have i denne tidlige periode en stærk eller konsonantisk endelse, og i dette øieblik kjender jeg 3 med -S til nom. endelse. Der ere også 3 substantiver, som i nom. ende på -R (ikke -S), men de ere alle tre yngre end år 750, og i det højeste fra omkring år 800.

Og for nu at gjentage hovedindholdet af ovenstående. Denne stens datum er begrændset i to retninger. På den ene side finde vi arkaismen TREKS for TREKR, samt det ældgamle fuldstændige bogstav-rim. — På den anden side have vi forskjellige exempler på -R istedetfor det ældre -S, ja endog R for S i et pronomen som IAR, i hvilket den gamle form IAS holdt sig særdeles længe, — det senere I, O, A for de ældre tiders IN, ON, AN. — det forholdsvis moderne IATADIS, AITADIS med meningen *at ende sit liv, dø*, — det stungne E og det Kristne Kors, som jo ikke kunde fremkomme før helt i slutningen af den hedenske tid, eller fra lidt før år 1000 til henved 1050.

Alle runologer ville være enige i, at disse træk tilsammen fastsætte denne mindestens datum *omtrent til midten af det 11te århundrede.*

DUNDEE-STENEN ER UDHUGGET OMKRING ÅR 1055.

Da nu alle ovenomtalte ting forholde sig som vi have bevist, — hvad betyder så TUTI, og fastsætter dette ord stenens datum på en historisk måde?

Vi have sét at TUTI står for DUNDI. Det er klart at dette ord er et stedsnavn, ligesom KRIKUM, FURI og HULMI. Men man har aldrig i Skandinavien vidst at sige om noget sted ved navn TUTI eller TUNTI, DUDI eller DUNDI. Vi kjende ikkun ét sted med dette navn, og det er byen DUNDEE I SKOTLAND. Men at tale om at Skotlands Dundee, under navn af »Donum Dei«, er bleven grundlagt af Jarl David så sent som omkring år 1160 er — det tør vi nok sige uden at træde sandheden for nær — slet og ret kjellingesnak.

Og ved eller nærved DUNDEE holdtes der år 1054 — hvilket, som vi have sét ovenfor, må være omtrent samtidigt med stenens ristning — et af disse store slag som efterlade deres spor i historien, et slag hvori mange tusinde kæmper, især af Skandinavisk æt, toge del, og som følge hvoraf mangt et højsæde stod tomt trindt om i disse Nordlige lande, — og Skotlands kongelige dynasti omskiftedes.

Ligesom vi have Skandinaviske runestene til minde om kæmper om hvem det udtrykkeligen siges, at de ere faldne på krigstog tillands eller tilvands medens de vare i tjeneste i Finland, Rusland, Grækenland, England osv. *i det hele taget*; — stene som give os *navnene* på velbekjendte historiske Konger og Dronninger i selve Skandinavien, — eller *navnene* på de udenlandske Konger og Jarler

under hvem heltene kæmpede, som f. ex. INGVAR (IGOR) i Russland, GANGER-ROLF (ROLLO) i Normandi, KNUD i England, foruden mange andre som vi, formedelst alt hvad vi have mistet såvel af skindbøger som af runestene, nu have ondt ved at identificere, — *snese* af stene hvorpå *stedsnavne* nøjagtigt gjengives, f. ex.

SEMGALLEN, i Curland, Lifland;
DUMSNESS, i Lifland;
BLAKUMEN, Vallachiet;
SARACENER-LAND, en del af Africa og Spanien·
CRETA, CYPERN, JERUSALEM;
GARTHR, Miklegård, Constantinopel;
RONINSEY, iblandt Orknoerne;
HULM-GARTHR, Novgorod i Rusland;
MAUN, øen Man, syd for Skotland;
BATH og LONDON i England; —

og desforuden, naturligvis, en mængde Folkelande, Byer, Flekker, Søer, Fjorde &c. *i selve Skandinavien*; — således have vi også upåtvivleligen her (så vidt jeg kan sé) en sten der melder os, at KARI, en af GULI's fem sønner, er falden i den skjebnerige kamp ved DUNDEE i Skotland, hvor der på begge sider vare så betydelige stridskræfter i marken.

Og må vi mindes, at på denne tid, omtrent midt i det 11te hundredeår, kjender historien ikkun *et* DUNDEE, og intet andet slag der i nærheden end det som slog kongespiret ud af Macbeths hånd, og snart efter havde hans død tilfølge.

Runestenen er derfor, synes mig, et samtidigt dokument. Guli's sønner faldt vel til forskjellige tider, og i ethvert tilfælde måtte der gå måneder hen inden han spurgte KÅRES død. Derfor blev stenen neppe ristet før år 1055. Og skete dette end ét eller andet år senere, svækkes min bevisførelse ikke derved.

Derfor gjør jeg uden mindste betænkning krav på denne sten som formodentlig et nyt blad af regelmæssig historie, som et kampestensbevis for en af de vigtigste kjendsgjerninger der stå i forbindelse med Macbeth, som en værdifuld oplysning til et af de største sørgespil Englands »Sangens Søn« har skabt, — som en sørgende faders gravsang over en kæmpe, der fornylig var falden på ærens mark, idet han svang sin Skandinaviske Slag-øxe for at rive det blødende Skotland ud af hænderne på »Slagteren og hans Helvedes-Dronning«.

